

1. NOVA BOSNA I HERCEGOVINA – ZEMLJA PROSPERITETA □ Temeljna načela našeg ekonomskog programa su:

- slobodna poduzetnička inicijativa;
- dominirajući oblik svojine je privatno vlasništvo;
- državni ili mješoviti oblik svojine može postojati u djelatnostima od posebnog interesa u kojima su koristi od ovakvih oblika svojine veće od društvenih troškova;
- osnovni mehanizam koordinacije ekonomskih aktivnosti jeste funkcionalno i legislativno objedinjeno bosanskohercegovačko tržište.

1.1. Slobodna poduzetnička inicijativa i privatno vlasništvo Ekonomski program temeljimo na promociji slobodne poduzetničke inicijative koja otvara mogućnosti velikom broju samoinicijativnih osoba da ispolje svoje kreativne potencijale. Ispoljavanje kreativnih potencijala, omogućavanjem osnivanja malih i srednjih poduzeća, jeste jedan od osnovnih čimbenika ekonomskog prosperiteta u razvijenim zemljama i brzorastućim zemljama u razvitku. Sloboda izbora je ključ demokratskih društava i stoga ovo političko demokratsko načelo treba na adekvatan način biti primjenjivano i u našoj zemlji.

Adekvatnost primjene ovoga načela demokracije u ekonomiji BiH ne podrazumijeva njegovu formalizaciju i primjenu samo na one djelatnosti koje donose brzi obrt i relativno laku zaradu. Promovirat ćemo razvitak učinkovite trgovine, finansijskih usluga, građevinarstva i poslovanja nekretninama, promociju i razvitak malog i srednjeg biznisa, ali nećemo dominantno temeljiti ekonomski program na ovim djelatnostima. Promociju malog i srednjeg biznisa, ispoljavanja poduzetničke inicijative i materijalizacije inovativnih potencijala bh. društva temeljit ćemo na podsticanju razvitka produktivnih potencijala u proizvodnji roba i razvitku specifičnih usluga koje stvaraju temelj dugoročnog razvitka, rasta i integracije bh. ekonomije u proizvodne lance dominantno europskih ali i ostalih svjetskih proizvođača.

Poslijeratni ekonomski rast BiH bio je temeljen na korištenju slobode privatne inicijative u stvaranju specifičnih mreža između etničkih skupina utemeljenih poglavito na trgovinskim lancima i finansijskim institucijama.

Naša stranka

će promovirati integraciju bh. ekonomskog prostora i sve proizvodno-uslužne projekte koji će doprinosti rastu produktivne proizvodnje u oba bh. entiteta sa ciljem učinkovitijeg servisiranja potreba građana BiH. Također, promovirat ćemo i potencirati sve projekte koji su utemeljeni na korištenju mogućnosti proizvodno-uslužne suradnje između BiH i susjednih zemalja u cilju proizvodnje roba za treća tržišta. Na ovaj ćemo način prevazilaziti dosadašnju poslijeratnu praksu da BiH bude jedno od najvažnijih uvoznih tržišta za robe iz dviju susjednih zemalja, koje su kao i BiH suočene s velikim trgovinskim deficitima. Dakle, vrijeme je da politiku dovođenja BiH kao susjeda u podređen položaj pretvorimo u ekonomsku politiku zajedničkih projekata, zajedničkih koristi i politiku proizvodnje zajedničkih roba i usluga za brzorastuće regione svijeta.

1.2. Državni ili mješoviti oblici svojine i partnerstvo javnoga i privatnoga sektora

Naša stranka

ne smatra da je nužna eliminacija javnog (državnog) oblika svojine u svim djelatnostima. Infrastrukturne djelatnosti koje su u dosadašnjem (poslijeratnom) razdoblju obnavljane i unapređivane na višu tehnološku razinu u odnosu na predratnu, zahvaljujući reinvestiranju ostvarene dobiti (telekomunikacije) ili zahvaljujući sredstvima međunarodnih financijskih grupacija odobrenih BiH (proizvodnja i distribucija električne energije), zahtijevaju mnogo sustavniji pristup privatizaciji ili strateškim partnerstvima sa zainteresiranim partnerima.

Naša stranka

podupire djelimičnu privatizaciju sektora telekomunikacija na dijelu bh. teritorija na kojem nije izvršena privatizacija ovoga sektora. Djelimična privatizacija ovoga sektora podrazumijeva da se država ne povlači u cijelosti iz suvlasništva nad ovim sektorom. Partnerstvo državnoga vlasništva s privatnim suvlasništvom daje dobre temelje za donošenje odluka što su u najboljem interesu za bh. građane. U oblasti proizvodnje i distribucije električne energije podržavamo integraciju rudnika u kompanije iz ovoga sektora, tehnološku modernizaciju utemeljenu na detaljno i transparentno razrađenim planovima partnerstva s najpouzdanijim i najreferentnijim europskim kompanijama.

Partnerstvo javnoga i privatnoga sektora jedno je od veoma važnih načela našega djelovanja. Ovo načelo realizacije ekonomskog programa

Naše stranke

posebice je značajno u djelovanju na smanjivanju u međuvremenu nastalih velikih regionalnih razlika u ekonomskom razvitku u BiH. Poslijeratni ekonomski rast i administrativna razdijeljenost, neracionalna podjela ovlasti i odgovornosti u upravljanju ekonomskim razvitkom BiH izravno su doprinijeli velikom siromašenju općina i dijelova BiH s manjim brojem stanovnika, odnosno općina što su udaljenije od glavnih koridora cestovne i željezničke komunikacije u BiH. Manje razvijene i nerazvijene općine u BiH ne mogu se razvijati bez izravnoga angažmana javnoga sektora. Mi promoviramo strategiju ekonomskog razvitka utemeljenu na izravnom angažmanu javnoga sektora u financiranju i sufinanciranju izgradnje infrastrukture koja treba biti temelj održivog povratka i brže komunikacije između velikih i malih gradova u BiH, te gradova i sela. Stvaranje najvećih gradilišta na Balkanu u samo dva gradska središta u BiH nije strategija ekonomskog rasta koju će slijediti

Naša stranka

. Dakle, mi želimo promijeniti osnovnu logiku ekonomskog razvitka. Održivi ekonomski razvitak nije moguć bez jačanja ekonomske osnove života u ruralnim i manjim urbanim sredinama. Koncept umrežavanja svih bh. naselja zasnovanih na obnovi komunalne infrastrukture, uporedo sa razvojem magistralnih i regionalnih komunikacija, jeste jedini mogući koncept održivog ekonomskog razvitka. Budući da su u malim urbanim i ruralnim područjima financijska sredstva privatnih vlasnika relativno skromna, strateško partnerstvo javnog i privatnog sektora u ovome smjeru jeste naša temeljna orijentacija.

1.3. Funkcionalno i legislativno usklađeno i objedinjeno bosanskohercegovačko tržište kao temeljni mehanizam koordinacije ekonomskih aktivnosti u BiH

Tržišna ekonomija podrazumijeva slobodnu privatnu inicijativu i slobodu djelovanja snaga ponude i tražnje. Ovo temeljno načelo ekonomskog liberalizma ugrađeno je u ustave velikog

broja prosperitetnih društava. U praktičnoj realizaciji ovoga temeljnog načela ekonomske demokracije prijeko je potrebno uspostaviti veliki broj specijaliziranih agencija, službi i prijeko potreban broj ministarstava kako se načelo slobodnog i nesmetanog djelovanja tržišnih aktivnosti ne bi zloupotrijebilo u cilju stvaranja brzih i lakih zarada utemeljenih na nejednakoj dostupnosti informacijama. U poslijeratnoj praksi u BiH načelo djelovanja tržišnih snaga veoma često je promovirano u situacijama kada je koristilo političko-ekonomskim lobijima u cilju ubrzane koncentracije njihova bogatstva. Preferiranje uvoza na račun domaće proizvodnje uz zluporabu načela zaštite interesa potrošača obrazlaganog nižim cijenama uvoznih proizvoda imao je za posljedicu neloyalnu tržišnu utakmicu. Praksa da je bolje uvesti jeftiniju robu iz susjednih zemalja nego se proizvodno povezivati na međuentitetskoj osnovi nije sukladna ekonomskim načelima koje zastupa

Naša stranka

Stoga ćemo promovirati i podržati sve zakonske i podzakonske akte koji će omogućiti ukidanje međuentitetskih barijera i eliminirati monopolizaciju monoetničkih struktura u donošenju ekonomskih odluka na štetu svih naroda i narodnosti BiH. Promocija slobodnog djelovanja tržišta i tržišnih zakonitosti nije spojiva s postojanjem međuetničkih barijera u trgovini robama, uslugama i ponudi rada.

Naša stranka

nije protiv emisija obveznica Republike Srpske, obveznica Federacije BiH, obveznica Bosne i Hercegovine, Banje Luke ili Kantona Sarajevo. Ona je za emisiju obveznica svih ovih razina vlasti u BiH u cilju razvitka finansijskog tržišta u BiH uz jasno i precizno definiranu uporabu sredstava. Ona će, također, podržati i promovirati postojanje finansijskih berzi ne samo u Banjoj Luci i Sarajevu, već i u drugim većim centrima u BiH, pod uvjetom da svi stanovnici BiH mogu slobodno kupovati i prodavati vrijednosne papire bilo kojeg emitenta. To je načelo koje slijede razvijene i moderne ekonomije i koje omogućuje povećanje dobrobiti. Dakle, mi nismo protiv postojanja jakih ekonomskih centara u Banjoj Luci, Bijeljini, Zenici, Doboju, Sarajevu, Mostaru, Širokom Brijegu i Trebinju. Iskustva uravnoteženog ekonomskog razvitka uspješnih zemalja utemeljena su na ekonomskom policentrizmu, koji se ne može postići bez snaženja proizvodno-uslužnih veza bh. kompanija iz svih njenih dijelova. Stoga su BiH potrebni zakoni i tržište koje promovira ovakve veze.

1.4. Dinamičan finansijski sektor utemeljen na jakom komercijalnom i razvojnom bankarstvu

Finansijski sektor BiH jedan je od sektora s najbržom stopom rasta u poslijeratnoj BiH. Rezultati ovoga sektora i strani ulagatelji koji dominiraju njime pokazuju da BiH nije tržište bez budućnosti u europskim integracijama.

Naša stranka

nije politička organizacija koja želi zluporabiti retoriku i obećavati biračima da će osnivanjem razvojnih banaka koje će biti u isključivom državnom vlasništvu stvoriti protutežu aspiracijama komercijalnih banaka u vlasništvu stranih investitora da stalno povećavaju profite. Mi ćemo podržavati razvitak komercijalnog bankarstva i procese integracija uz preveniranje antimonopolskog ponašanja. S druge strane, mi ćemo posvetiti punu pozornost podsticanju razvojnog bankarstva.

Osnovno načelo koje

Nova stranka

zagovara u razvijanju ovoga sektora, nužno potrebnog u realizaciji investicijskih projekata razvitka komunalne infrastrukture, jeste partnerstvo javnoga (državnoga) vlasništva s najznačajnijim europskim i svjetskim razvojnim financijskim institucijama. Podržavamo jačanje i dokapitalizaciju razvojnih banaka u oba entiteta uz obvezatno eliminiranje utjecaja političkih moćnika u donošenju odluka o distribuciji financijskih sredstava. U tom pravcu strateško partnerstvo obje entitetske vlade i Vijeća ministara BiH sa Europskom bankom za obnovu i razvitak, Međunarodnom bankom za obnovu i razvitak i nekim od najuglednijih nacionalnih razvojnih banaka kao što je Njemačka razvojna banka, predstavlja način za eliminaciju mogućnosti lokalnih političara da utječu na strategiju i poslovanje ovih banaka.

Naša stranka

će zagovarati i promovirati ovo partnerstvo u uvjerenju da je financiranje razvitka na ovaj način moguće postaviti na najzdravijim temeljima, uz reduciranje nenamjenske uporabe sredstava na najmanju moguću mjeru.

1.5. Politika oporezivanja i javnog zaduživanja

Porezna politika koja je prakticirana u poslijeratnoj BiH bila je u izravnoj funkciji stvaranja velikih socijalnih razlika stanovništva. Drugim riječima, porezna politika BiH utemeljena je na nepravdičnom opterećenju stanovnika BiH, u kojem siromašniji i mnogobrojniji slojevi stanovništva podnose relativno veći porezni teret u odnosu na bogatije. Politika izravnog i neizravnog oporezivanja u oba bh. entiteta u dosadašnjem razdoblju nije dala osnove ni za stvaranje zajedničkih fondova za obnovu infrastrukture u nedovoljno razvijenim područjima BiH, pa je dodatno produbljivala razlike između regiona. Politika izravnoga oporezivanja, nedostatan broj poreznih inspektora i neorganiziranost ovih službi imali su za posljedicu razvitak rentijerskog mentaliteta i brzog bogaćenja utemeljenog na ovoj osnovi uz izostanak adekvatnih fiskalnih stimulansa za razvitak proizvodnog poduzetništva.

Naša

će

stranka

u politici izravnoga oporezivanja zagovarati poreznu politiku što će prikupljanjem razmjerno većih poreza od rentijerskih djelatnosti financirati potporu razvitka proizvodnih djelatnosti, prekvalificiranje i dokvalificiranje osoba za nove djelatnosti ili bolje plaćene djelatnosti.

Naša

će

stranka

, također, promovirati poreznu politiku nagrađivanja produktivnih poslovnih projekata punim oslobađanjem poreza na dobit kompanija koje imaju održive projekte orijentirane ka integraciji proizvodno-uslužnih djelatnosti u europske mreže proizvodno-uslužnih lanaca. U politici neizravnoga oporezivanja mi ćemo promovirati uvođenje diferencirane stope poreza na dodanu vrijednost u cilju smanjivanja životnih troškova osoba u čijim rashodima osnovne životne namirnice predstavljaju značajne rashodne stavke.

Naša stranka

podržava primjenu Zakona o javnom dugu, zaduživanju i jamstvima BiH, kao i slične zakone na entitetskim razinama uz rigoroznu kontrolu namjenskog korištenja sredstava ostvarenih prodajom obveznica različitih razina vlasti za najkorisnije uporabe. Financiranje ili sufinansiranje rashoda za obnovu infrastrukture utemeljeno na emisiji javnoga duga treba biti redovita praksa. Međutim, ova praksa mora imati jasno definirane limite odnosno limite definirane ostvarenim proračunskim prihodima i fiskalnom disciplinom. U povećavanju fiskalne discipline mi ćemo podržati zahtjeve za povećanjem broja poreznih inspektora i profesionalnog osoblja u ministarstvima financija radi učinkovitije borbe protiv veoma raširene prakse utaje poreza.

2.

NOVA BOSNA I HERCEGOVINA - ZEMLJA JEDNAKOSTI I SOLIDARNOSTI

2.1.□□□□

Glavni uzrok zastoja u procesu tranzicije

Građani i građanke Bosne i Hercegovine čekaju dan kada će krenuti ka društvu u kojem će rezultati njihova života biti sukladni njihovim talentima i naporima bez straha od siromaštva, gladi i nesigurnosti. U proteklih 20 godina tranzicijskog procesa dok je većina drugih europskih, bivših socijalističkih zemalja nadomak ovom cilju, mi u Bosni i Hercegovini još uvijek se nalazimo na početku. Naši rezultati koje ostvarujemo kao društvo nameću nam potrebu da odgovorimo na jedno osnovno pitanje - tko i zašto nema interes da Bosna i Hercegovina postane stabilno i prosperitetno društvo, u kojem vladaju načela slobode, jednakosti i solidarnosti, demokracije i vladavine pravde. Za nas odgovor nije nepoznanica. Glavni kočničari jesu oni pojedinci i skupine koji zlorabe proces tranzicije kako bi za sebe i ljude bliske njima priskrbili bogatstvo koje se na početku tranzicijskog procesa nalazilo u državnom vlasništvu.

Nama je jasno da tranzicija BiH nije započeta u uvjerenju da demokratske vladine institucije mogu na najbolji način doprinijeti razvitku općeg dobra i blagostanja svih nas. Također, nama je jasno da političku i ekonomsku tranziciju u Bosni i Hercegovini nisu započeli ljudi i političke stranke koji su bili inspirirani Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim zakonima o građanskim i političkim pravima, o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Argumente za ovakve naše stavove ne nalazimo u činjenici da su ljudi koji su stali na čelo demokratskih promjena, umjesto jednakosti i pravde, građanstvu donijeli strah i rat. Također, argumente za naše stavove ne nalazimo u činjenici da tijekom cijelog procesa dvadesetogodišnje tranzicije skoro isti ljudi sve vrijeme praktički zajedno rade i zajedno se dogovaraju kako za sebe ostvariti najbolji mogući rezultat bez obzira koje posljedice toga plana trebaju trpjeti građani i građanke. Mi danas pronalazimo argumente za našu tvrdnju u činjenici da danas, dvadeset godina nakon početka tranzicije, živimo u zemlji u kojoj građanstvu, bez obzira da li živjelo u većem ili manjem entitetu, distriktu ili kantonu, nisu ostvariva osnovna prava što su zajamčena međunarodnim zakonima, Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima entiteta ili kantona.

Već dvadeset godina građani i građanke Bosne i Hercegovine čekaju kada će doći obećane

pozitivne promjene u kojima će svakome biti jamčen ne najveća moguća, već za demokratsku zemlju minimalno potrebna razina političkih, građanskih, ekonomskih i socijalnih prava. Ova prava jedino u našoj zemlji nije moguće objektivno ostvariti. Danas je svima jasno da su nam svima zajedno ova prava uskraćena, jer bi njihovo poštivanje značilo smanjivanje gomile bogatstva koje odlazi u privatne ruke one skupine koja je započela tranziciju i koja i danas javna dobra koristi za vlastite interese.

2.2.□□□□

U novoj Bosni i Hercegovini vratit ćemo povjerenje u jednakost i socijalnu pravdu

Mi želimo živjeti u novoj Bosni i Hercegovini koja će biti temeljena na nedjeljivim univerzalnim vrijednostima ljudskoga dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti utemeljenim na načelima demokracije i vladavine prava. Mi želimo živjeti u novoj Bosni i Hercegovini u kojoj će pojedinac biti stavljen u središte pozornosti, koji će biti oslobođen sadašnjeg stanja neslobode koji je prouzrokovan kršenjem njegovih političkih, građanskih, ekonomskih i socijalnih prava.

Danas, zahvaljujući vladajućoj političkoj ideologiji koja je utemeljena na politici straha i ugnjetavanja, Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj vlada nepravda i nejednakost. Provodeći politiku koja nije utemeljena na pravdi i jednakosti, svjesno se produbljuje siromaštvo i strah i nesloboda, što odgovara samo jednom cilju – daljnjem kršenju temeljnih prava građana i građanki Bosne i Hercegovine u takvom opsegu da je strah za vlastitu egzistenciju primarno političko pitanje.

Mi se želimo izboriti za novu Bosnu i Hercegovinu upravo borbom za poštivanje temeljnih prava građana i građanki, u prvom redu prava koja su zajamčena Ustavom Bosne i Hercegovine. Pobjedom u borbi za temeljna prava želimo se izboriti za univerzalnu vrijednost kojoj su bez sumnje privrženi svi stanovnici Bosne i Hercegovini – život u slobodi i život bez straha od ugnjetavanja. Za skidanje okova nije dovoljno samo jamstvo prava na život, prava na osobni integritet, zabrana mučenja i nehumano ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja, zabrana ropstva i prinudnog rada, prava na slobodu i sigurnost, prava na poštivanje privatnog i obiteljskoga života, prava na zaštitu osobnih podataka, prava na brak i na zasnivanje obitelji, prava na slobodu mišljenja, savjesti i religije, prava na slobodu izražavanja i informiranja, prava glasa i prava kandidiranja na izborima; prava na dobru administraciju, prava na slobodu okupljanja i udruživanja i prava na slobodu umjetnosti i znanosti. Mi smo svjedoci da živimo u zemlji u kojoj se i ova osnovna građanska i politička prava ne poštuju i čije kršenje vlasti opravdavaju stavovima da je to potrebno kako bi se zaštitila životna egzistencija stanovništva, bez ikakvih argumenata da se postupcima vlasti zaista ta egzistencija štiti. Brojni podaci govore da su postupci sadašnje vlasti dugoročno gledano izravno suprotni egzistencijalnim interesima stanovništva Bosne i Hercegovine.

Mi vjerujemo da sloboda svakog stanovnika Bosne i Hercegovine ne ovisi o tomu da li je Bosna i Hercegovina zemlja bez entiteta ili sa dva ili tri entiteta sa kantonima ili distriktom ili bez kantona ili distrikta. Mi vjerujemo da sloboda svih nas ovisi poglavito o tome koliko javna vlast štiti i poštuje temeljna ljudska prava i to ne samo prethodno pobrojana temeljna građanska i politička prava, već i veoma precizan set ekonomskih i socijalnih prava koja će pružati jamstvo

da socijalna nepravda i siromaštvo ne sputavaju stanovništvo da bez straha i prisile koriste građanska i politička prava. Naše vjerovanje nije utemeljeno samo na ubjeđenju da je prijeko potrebno poštivanje ovih prava, kako bismo svi mi kao društvo osigurali najveći mogući stupanj političkog, društvenog i ekonomskog blagostanja. Mi vjerujemo da poštivanje i zaštita ovih prava jeste jedino jamstvo učinkovitog funkcioniranja svih demokratskih institucija koje će osigurati da će vlast raditi isključivo u interesu zajedničkog dobra, blagostanja, jednakosti i prosperiteta.

Pravo na naobrazbu, pravo na slobodu izbora zanimanja i pravo na uposlenje, pravo na poslovne aktivnosti, pravo na imovinu, pravo na jednak tretman pred zakonom, zabranu diskriminacije, pravo na jednakost spolova, prava djeteta, prava starijih osoba, prava osoba sa onesposobljenjem na punu integraciju, prava radnika na informiranje i konzultiranje u poduzetništvu, prava na kolektivno pregovaranje i djelovanje, pravo na besplatne usluge traženja uposlenja, pravo na pravedne i poštene uvjete rada, zabrana dječjeg rada i zaštite mladih na radu, pravo obitelji na pravnu, ekonomsku i socijalnu zaštitu, pravo na socijalnu zaštitu i socijalne usluge, pravo na preventivnu medicinsku zaštitu i pravo na medicinski tretman, pravo na jednak pristup servisima od općeg ekonomskog interesa i pravo na zaštitu potrošača su temeljna prava i slobode za koje smatramo da moraju jednako biti osigurana svim osobama u Bosni i Hercegovini, pod jednakim uvjetima i bez diskriminacije na bilo kojim temeljima, uključujući nacionalnu pripadnost i podrijetlo, spol, jezik, vjeroispovijest, političke i druge stavove, socijalno podrijetlo, imovinski ili društveni status ili status što se stječe rođenjem.

2.3.□□□□

Ekonomska i socijalna prava - zajednički nacionalni interes

Pravo na zaštitu od neuposlenosti, pravo na plaću koja minimalno zadovoljava životne potrebe radnikove obitelji, pravo na minimalni životni standard, pravo na dječju zaštitu i porodijsko odsustvo, pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu neka su od ekonomsko-socijalnih prava zajamčenih Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima. U ovu kategoriju ljudskih prava spadaju sva prava što su uvrštena u spomenutu deklaraciju kako bi omogućila "promociju socijalnog napretka i poboljšanja uvjeta života u većoj slobodi." Deklaracija postavlja obvezu svakoj državi članici UN da omogući da "Svatko, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje i pravo da ostvaruje gospodarska, društvena i kulturna prava prijeko potrebna za svoje dostojanstvo i za slobodan razvitak svoje ličnosti, uz pomoć države i putem međunarodne suradnje, a sukladno ustrojstvu i sredstvima svake države."

Mi smatramo da je zaštita ekonomsko-socijalnih prava što su definirana Univerzalnom deklaracijom UN, Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Europskom socijalnom poveljom i dodatnim (I, II i III) protokolima, a što su zajamčena Ustavom Bosne i Hercegovine - ključni interes Bosne i Hercegovine.

2.4.□□□□

Zbog čega vjerujemo da možemo jamčiti punu zaštitu ekonomskih i socijalnih prava

Svaki pojedinac ili skupina koja želi živjeti u društvu koje poštuje temeljna ljudska prava prihvata

bez zadrške društvene standarde što omogućavaju potpuno poštivanje međunarodno prihvaćenih temeljnih ljudskih prava. Onaj pojedinac ili skupina koja kaže da se zalaže za poštivanje temeljnih ljudskih prava, a da pri tome brani institucije i postupke koji izravno krše osnovna ljudska prava iz bilo kojih razloga, pojedinac je ili skupina koja ne vjeruje i ne priznaje jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske obitelji koja su temelj slobode, pravde i mira u svijetu.

Pošto je nepoštivanje i preziranje ljudskih prava vodilo postupcima koji su vrijeđali savjest čovječanstva i pošto je od Ujedinjenih naroda proglašeno da je stvaranje svijeta u kojem će ljudska bića biti slobodna od straha i nestašice najviša težnja svakoga čovjeka, za nas je ključni društveni prioritet da ljudska prava budu zaštićena pravnim poretkom, koji nitko, niti jedan pojedinac ili skupina nikada u budućnosti neće moći zlouporabiti ili ukinuti, kako ljudi u Bosni i Hercegovini ne bi bili primorani da kao krajnjem izlazu pribjegu pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja.

Mi vjerujemo da će ubrzo Bosna i Hercegovina biti država u kojoj će se u potpunosti poštivati temeljna ljudska prava uključujući međunarodno priznata temeljna ekonomska, socijalna i kulturna prava zbog toga što se svi mi koji se borimo za ostvarivanje ovih prava nalazimo na strani dobra, zajedno sa svim ostalim demokratskim državama na svijetu – na strani onih koji poštuju i štite Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima.

Mi vjerujemo da možemo jamčiti punu zaštitu osnovnih ljudskih prava, jer na svojoj strani nemamo samo međunarodno pravo i pravdu i cijeli demokratski svijet, već na svojoj strani imamo i Ustav Bosne i Hercegovine koji precizno kaže da uživanje temeljnih građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava treba biti osigurano svim osobama u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojim osnovima.

Mi vjerujemo da možemo jamčiti punu zaštitu temeljnih ljudskih prava u koja spadaju i ekonomska i socijalna prava, jer smatramo da je prošlo vrijeme onih koji beskrupulozno krše ljudska prava pod krinkom zaštite vitalnih nacionalnih interesa. Mi vjerujemo kako je krajnji trenutak da svi stanovnici Bosne i Hercegovine imaju zajamčena temeljna prava i da je došao čas da svi oni pojedinci u institucijama vlasti koji su svjesno kršili temeljna prava u cilju zgrtanja vlastitog bogatstva polože račune za nepoštivanje naših prava i za svu nesreću koju su svojim takvim postupcima proizveli za sve nas koji živimo u Bosni i Hercegovini.

2.5.□□□□

Na kojim ćemo pravima izgraditi novu Bosnu i Hercegovinu

Poštivanje osnovnih ljudskih prava, u koja spadaju i ekonomska i socijalna prava, nije pitanje o kojem vlasti Bosne i Hercegovine imaju mogućnost da odlučuju neovisno od domaćih, inozemnih i međunarodnih, vladinih i nevladinih institucija/agencija. Vlasti Bosne i Hercegovine su dužne poštivati međunarodno priznata ekonomsko-socijalna prava i prava koja su definirana Ustavom Bosne i Hercegovine i o tome redovito informirati međunarodne organizacije kao što su Ujedinjeni narodi ili Europska unija s obzirom na trenutačni proces EU integracija.

Mi ne želimo samo ukazati na problem nepoštivanja ovih prava, jer da vlasti krše temeljna ljudska prava u Bosni i Hercegovini jasno je ne samo nama – stanovnicima Bosne i Hercegovine, već je to jasno i svim demokratskim institucijama koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava. Samo ukazivanje na problem postojećeg sustava nije dovoljno za ostvarivanje našeg krajnjeg cilja – povećanje razine zaštite ekonomskih i socijalnih prava za građane i građanke Bosne i Hercegovine koji im može jamčiti slobodu od straha i oskudice i koji će im, kroz korištenje njihovih ekonomskih i socijalnih prava, omogućiti i puno korištenje i njihovih građanskih i političkih prava, što bi za posljedicu imalo povećanje ukupnog blagostanja u zemlji.

a. Potpuna zaštita prava na jednakost spolova

Jednakost spolova je jedno od temeljnih prava za koje smatramo da treba biti zajamčeno kroz zabranu svakog vida diskriminacije što se temelji na spolu, te kroz poduzimanje obveze države u cilju osiguranja jednakosti muškaraca i žena na svim poljima, uključujući upošljavanje, rad i plaću, naobrazbu ili sudjelovanje u političkome životu.

b. Osiguranje najveće moguće zaštite prava djeteta

Mi smatramo da je država dužna jednako svakom djetetu u cijeloj Bosni i Hercegovini, što je i sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine, osigurati pravo na zaštitu i brigu prijeko potrebnu za njihovu dobrobit kako bi se osiguralo da najviši interesi djeteta ne budu ugroženi ekonomskim ili društvenim položajem njihovih roditelja.

c. Osiguranje mogućnosti punog korištenja prava na obrazovanje

Svaki stanovnik Bosne i Hercegovine imat će mogućnost da u potpunosti, bez obzira na svoj imovinski ili društveni status, te bez obzira na svoje mjesto stanovanja ima potpuno jednake mogućnosti na korištenje prava na naobrazbu i profesionalnu i trajnu obuku, uključujući pravo na potpunu besplatnu osnovnu, srednju naobrazbu i besplatnu sveučilišnu naobrazbu.

d. Potpuno poštivanje prava starijih na život izvan siromaštva

Potpuna neovisnost svakog od nas ugrožena je ukoliko nemamo čvrsta jamstva da ćemo u starosti imati osigurane uvjete za dostojanstven i neovisan život. Mi ćemo jamčiti poštivanje ovog temeljnog prava na način da će država osigurati pravo na mirovinu i socijalno osiguranje jednako za sve starije ljude, uključujući pravo na jednakopravno sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu.

e. Osiguranje pune neovisnosti i društvene integracije osoba sa onesposobljenjem

Mi ćemo osigurati da se u Bosni i Hercegovini prizna i poštu pravo osoba sa onesposobljenjem na mjere kojima se osigurava njihova neovisnost, socijalna i profesionalna integracija i njihovo sudjelovanje u životu zajednice. Ovo ćemo pravo osigurati tako da ćemo ukinuti sve oblike diskriminacije po bilo kojoj osnovi, i mobilizirati sve politike i vladine institucije u Bosni i Hercegovini da osiguraju zaštitu ovih prava.

□□□□□□□□

f. Socijalno osiguranje i socijalna pomoć koja će jamčiti minimum sigurnosti i slobode

Svaka obitelj u Bosni i Hercegovini treba imati pravnu, ekonomsku i socijalnu zaštitu koja će biti zajamčena tako da će država priznavati i poštivati pravo na socijalno osiguranje i na socijalne usluge koje osiguravaju zaštitu u slučajevima kao što su materinstvo, bolest, nesreća na poslu, ovisnost o drugima ili starost, i u slučaju gubitka posla jednako za sve stanovnike Bosne i Hercegovine bez diskriminacije po bilo kojim osnovima i na način da će to osiguranje doprinijeti punoj slobodi kretanja. Posebno, sve razine vlasti, od lokalne do centralne, bit će u potpunosti odgovorne u zaštiti međunarodno priznatog prava svake osobe na životni standard dostatan za njega i njegovu obitelj, podrazumijevajući tu i odgovarajuću ishranu, odijevanje i stanovanje, kao i stalno poboljšanje njegovih/njezinih životnih uvjeta.

g. □ Osiguranje maksimalno mogućeg poštivanja prava na uposlenje

Kako bismo osigurali svakom stanovniku pravo na rad i pravo na uposlenje, osigurat ćemo da država u potpunosti poštuju međunarodne standarde i standarde Europske unije u pogledu poštivanja prava radnika na informiranost i konzultiranje u poduzetništvu. Ali osigurat ćemo i prava kolektivnog ugovaranja i djelovanja, prava na besplatne usluge traženja uposlenja, zaštite od neopravdanog otkaza, prava na pravedne i poštene uvjete rada, zabranu dječjeg rada i zaštitu mladih na radu, te prava na socijalno osiguranje i socijalnu pomoć u slučaju gubitka uposlenja. Međutim, kako bismo bili sigurni da smo kao društvo učinili maksimum u osiguravanju prava na uposlenje, državne institucije u svim oblastima i na svim razinama vlasti, od centralnih do lokalnih, bit će mjerodavne poduzimati konkretne mjere na zaštiti prava na rad koje podrazumijeva pravo svake osobe da dobije mogućnost osigurati sebi sredstva za život slobodno izabranim ili prihvaćenim radom. Tu će se osobita pozornost posvetiti vladinim mjerama što će moći jamčiti da će radnici uživati pravedne i povoljne uvjete rada koji osiguravaju, između ostalog, "*pristojan život za njih i njihove obitelji*" .

h. Siguran, učinkovit i pouzdan sustav zdravstvene zaštite dostupan svima

Svaki stanovnik Bosne i Hercegovine imat će pravo na preventivnu zdravstvenu zaštitu i pravo na medicinski tretman, bez obzira na svoj ekonomski i socijalni položaj i bez diskriminacije, tj. pod jednakim uvjetima. Sustav će zdravstvenog osiguranja pored osnovnog, besplatnog zdravstvenog paketa prava i usluga omogućavati korištenje zdravstvenih prava i usluga koje će za sve osigurane osobe jamčiti uživanje najboljeg stanja fizičkog i društvenog zdravlja koje može postići. Nitko u Bosni i Hercegovini neće biti bez zdravstvenog osiguranja.

2.6.□□□□**Načela na kojima će se jamčiti temeljna prava**

Svim stanovnicima Bosne i Hercegovine jamčit će se temeljna ljudska prava koja proizilaze iz Ustava Bosne i Hercegovine, jednako na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, pod jednakim uvjetima i svako će specifično pravo biti osigurano uz poštivanje načela opće zabrane diskriminacije, kako je definirano u Europskoj socijalnoj povelji.

Isključive mjerodavnosti za osiguranje i poštivanje temeljnih prava, a posebice prethodno pobrojanih temeljnih ljudskih prava, bit će u mjerodavnosti institucija centralne vlasti koje će imati mjerodavnost da pored njihova osiguravanja redovito donose planove i mjere na unapređenju poštivanja ovih prava i dostizanje europskih standarda u njihovoj primjeni.

Jedinice lokalne samouprave bit će dužne redovito, minimalno na godišnjoj razini, u obliku zvaničnog izvješća upoznati javnost, ali i sve više razine vlasti o stanju po pitanju poštivanja temeljnih ljudskih prava u svojim lokalnim zajednicama i o učincima poduzetih mjera na osiguravanju punog poštivanja dvaju osnovnih načela – načela jednakih mogućnosti i načela nediskriminacije. Jedinice lokalne samouprave bit će mjerodavne za provođenje konkretnih mjera što će biti usmjerene na eliminaciju barijera koje na lokalnoj razini sputavaju funkcioniranje ovih dvaju osnovnih načela.